

Művelődéstörténeti Tanulmányok. Szerkesztette Csetri Elek, Jakó Zsigmond, Sipos Gábor, Tonk Sándor. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1980. 334 l.

A Kriterion Könyvkiadó vezetőségének kitűnő művelődéspolitikai érzékét dicséri a 70-es években megindított, tanulmányoknak és adatközléseknek helyt biztosító évkönyv-sorozat. Nemzetiségi kultúránkban ugyanis éppen az ilyen kiadványok hiánya már évek óta dilemma elé állította a kutatókat. Tudományos apparátussal felszerelt dolgozataikat vagy félretették egy eljövendő tanulmánykötetük számára, vagy a Korunk, a Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, esetleg a rendszeretlenül megjelenő múzeumi évkönyvek hasábjain próbálták közölni jelentős terjedelmi korlátozással. A másik lehetőség a tudományos eredmények aprópénzre váltása volt, s rövid, publicisztikai hangvételű írásokként való közzététele napi- és hetilapok oldalain. Ez utóbbi érthetően nem lelkesítette a legtöbb szakembert. Éppen ezért lelkesítőleg hatott még az idősebb generációra is, de főleg a most induló tudományos kutatókra a Kriterion új sorozata. Az 1976-tól kétévenként megjelenő *Népszerű Dolgozatok*, az 1979-től megindított *Művelődéstörténeti Tanulmányok*, továbbá a *Nyelvészeti Tanulmányok*, a *Zenatudományi Írások* és a rövidesen sajtó alá kerülő *Irodalomtudományi és Stiliztikai Dolgozatok* kötetei a romániai magyar nemzetiségi kultúra szinte valamennyi területét átfogják.

A *Művelődéstörténeti Tanulmányok* legújabb, második kötetének tanulmányai négy témakörbe sorolhatók: a középkori írásbeliség emlékeinek vizsgálata, művészettörténet, iskoláztatás és egyetemjárás a XV—XVIII. században, könyvtártörténet. Nem illeszthető a csoportosításba a kötet egyetlen régészeti vonatkozású értekezése (Benkő Elek: *A Középkori falu régészeti kutatása*), Kőllő Károly irodalmi kölcsönhatásokat kimutató filológiai munkája (*Nicolae Bălcescu és latin nyelvű magyar forrásai*), valamint Kiss Ferenc pályaképe Kádár Józsefről.

A középkori írásbeliséggel foglalkozó két tanulmány egymással rokon területeket érint, s így külön egységet képez. Varga Árpád *A váradai káptalan hiteleshelyi működését* kutatva a káptalan rövid történetét is bemutatja, kitér a káptalani kancellária szervezetére és az ott kiállított, s fennmaradt dokumentumok elemzésére, pontos leírására. Tonk Sándor a középkori oklevelek egy másik kibocsátó közegét, a közjegyzőséget teszi vizsgálat tárgyává, s dolgozatának külön értéket ad, hogy felsorolja 110 erdélyi középkori közjegyző nevét, működési területét, s közli signumuk rajzát is.

A művészettörténetet szintén két munka képviseli: B. Nagy Margit a keceleli ortodox templom karzatán 1975-ben felfedezett középkori szárnyasoltár-részletekről ír nagy szakértelemmel, anélkül, hogy a hosszas fejtegetés, érvek és ellenérvek felsorolása után véglegesen eldöntene, hogy kinek a munkája az oltárkép s honnan került a szóban forgó XVIII. századi templom karzatára. A dolgozat így is a szerző imponáló anyagismeretét bizonyítja. Kovács András a szabályos alaprajzú olaszbástya erdélyi várkastélyokat és építőjük, az 1600-as évek elején itt dolgozó olasz Giacomo Resti munkásságát jellemzi számos várkastély alaprajzát mellékelve a magyarázó szöveghez. Nem hiába panaszkodik B. Nagy Margit az oltárképekről más kiadványokban található fényképmásolatok minőségére, e kötet 34 felvételt tartalmazó mellékletéből is csak néhány kép üti meg a mércét, különösen az oltárképek esetében a színes felvétel sokkal többet nyújtott volna!

Az iskoláztatás és az egyetemjárás Erdélyben sok szempontból összefonódik a könyvtárak történetével is. E két témakör a maga nyolc dolgozatával egész kis monográfiává kerekedik: a XV—XVIII. századi értelmiségi réteg kialakulását, működési körét, tudományos kutatási és nevelői tevékenységének kereteit tárja elénk. Egyik dolgozat sem kimerítő, összegező jellegű, egy-egy megye, iskola, könyvtár kapcsán mutatja be a kutatók előtt álló lehetőségeket, feladatokat. Még számos hasonló részlettanulmánynak kell elkészülnie, hogy megszülessenek a nagy monográfiák.

Az elmúlt évszázad során az iskolatörténet elsősorban a híres kollégiumok múltjának vizsgálatát jelentette. Már régebben felmerült az igény, hogy a falusi elemi oktatás adatait is közzé kellene tenni. E téren Sipos Gábor úttörő munkát végzett a *Marosszéki népoktatás a XV. századtól 1848-ig* című dolgozatának megírásával. Az iskolaépületek kialakulása, a mesterek (rektorok) élete, pályája, mobilitása, az iskoláztatás és a tanítási módszerek, tantárgyak jellemzésén kívül mintegy 1152 Marosszéken működő tanító nevét, működési évét sorolja fel 1848-ig falunként csoportosítva. Anyaga — a megye lakosságának megfelelően — főleg református vonatkozású, de utal néhány unitárius és görögkeleti, illetve görög katolikus elemi iskolára is. Úgy tűnik, hogy Szabó Miklós Tonk Sándor könyvformában is megjelent kitűnő munkájának (*Erdélyiek egyetemjárása a középkorban*) a folytatására vállalkozott, s az *Erdélyi diákok külföldi egyetemjárása a XVI—XVIII. században* című igen érdekes dolgozata egy nagyobb kötet lényeges megállapításait összegezi. A grafikonokkal és számszerű adatokat közlő táblázatokkal felszerelt írás a világi és egyházi értelmiség legfontosabb rétegének, az akadémitáknak a kiválasztási kritériumait, peregrinációs helyét, hazatérte utáni pályáját vizsgálja. A német, holland és angol egyetemeket unitárius diákok is szép számmal felkeresték, külföldi tanulmányaik elvégezte nélkül sem papi, sem tanári pályán nem érvényesülhettek. Egy-egy peregrinus diák egész kis könyvtárat hozott magával hazatértekor, s hogy az ilyen magból kialakuló személyi könyvgyűjtemények mennyire jellemző képet vetnek tulajdonosukra, arra Gustav Gündisch tanulmánya szolgáltat példát. A könyveknél is érdekesebbek és — a kormányzat szemszögéből nézve — veszélyesebbek voltak maguk az eszmék, amelyeket az akadémiták itthon is hirdettek. Eredeti ötlettel Kocziány László a göttingai és jénai egyetem volt diákjainak erdélyi református temetéseken elmondott beszédeiből mutatja ki a felvilágosodás és a reformkor eszméit. (Az unitárius prédikátorok beszédeinek elemzése is tanulságos eredményre vezethető!)

Az egykori akadémiták a leggyümölcsözőbb munkát a kollégiumokban fejtették ki. Mindegyik tantárgy oktatásának történetét rendre el kell készíteni. Egyelőre két „nem hivatalos” tantárgy iskolai szerepéről olvashatunk a jelen kötetben: Benkő András az ének és zene helyét jelöli ki a Bethlen Kollégium nevelési rendszerében, Kilián István pedig a Kézdivásárhellyel szomszédos kantai minorita iskolában kialakult színjátszási hagyományokra hívja fel a figyelmet, s 69 1688 és 1779 közötti előadás címét idézi.

A tulajdonképpeni könyvtártudományt György Lajos és Lakó Elemér dolgozata képviseli. Az egyik legnagyobb erdélyi tudós hírében álló György Lajos posztumusz műve a tavalyelőtt fennállásának 400. évfordulóját ünneplő egykori kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium ritka értékeket tartalmazó könyvtáráról szól. György húsz éven át igazgatta a Lyceum-könyvtárat, nemcsak ápolta, rendezte és kutatta állagait, hanem a két világháború közötti kiadványok beszerzéséről is gondoskodott. Kolozsvárt csak az egyetem magyar tanszékének könyvtárat vezetett még olyan céltudatos tudós (Kristóf György, aki szintén megírta könyvtára történetét), mint György Lajos. Érdeklődéssel várjuk a tanulmány II. részét, s reméljük, hogy akad bibliográfus-kutató, aki ugyanilyen részletességgel megírja az Akadémiai Könyvtárban található unitárius és református kollégiumi könyvállagok történetét. Egyelőre Lakó Elemér dolgozatát olvashatjuk e kötetben az Unitárius Kollégium volt könyvtárának kéziratairól. Lakó már évek óta dolgozik e rendezetlen anyag katalogizálásán, s számos értékes kéziratot fedezett fel, azonosított. Őt témakör szerinti csoportosítva közli a legfontosabb kéziratok jegyzékét is. Végül egy másik unitárius vonatkozású dolgozatot kell megemlítenünk: Kiss Ferenc *Kádár József-pályaképét*. A tordai, majd kolozsvári unitárius kollégiumokban tanuló, a teológiát is elvégző s végül irodalom-történelem szakos tanárként Désen elhelyezkedő Kádár József (1850—1939) munkássága azt példázza, hogy a kitartó és tehetséges tudományos érdeklődésű vidéki tanár is hasznossá teheti magát nemcsak közéleti tevékenységével, hanem kutatómunkájával is — sőt monumentális alkotóhat. Ilyenszerű pályaképet még nagyon sok vidéki tudósról kellene írni!

A kötet 15 szerzője legalább három korosztályt képvisel, s három-négy alapfoglalkozás mellett végez kutatómunkát. Van közöttük akadémikus professzor és hivatásos kutató, muzeológus, könyvtáros és levéltáros, s egyetlen vidéki tanár is, aki bizonyára nem véletlenül ír a példaképként megidézhető Kádár Józsefről. Mert a következő évtizedekben a tudósutánpótlást nálunk elsősorban a Kádár Józsefek biztosíthatják.

Gaal György

Szczucki, Lech: Két XVI. századi eretnek gondolkodó (Jacobus Palaeologus és Christian Francken). Bp. 1980. 180 l.

Lech Szczucki, a XVI. századi vallásos mozgalmak kitűnő lengyel szakembere, munkájában a radikális reformáció két neves képviselőjének: Jacobus Palaeologus és Christian Francken életútját, szellemi örökségét és konfliktusát mutatja be tudományos igényességgel.

A könyv két tanulmányból áll, az egyik „Eretnekség és politikai élet” (A chiosi Jacobus Palaeologus és doktrínája) és a másik, „Filozófia és tekintély” (Christian Francken esete).

1. Palaeologus életére vonatkozóan a szerző sok új ismeretet közöl, példaként említhetjük származási körülményeit. Palaeologus szívesen emlegette, hogy származásilag családja az azonos nevű bizánci császárok nemzetségéből való. Azonban a valóság az, hogy apja Theodor Olimpidiariosz nevű kőműves, anyja pedig olasz nő, Tommasina di Chiavari, aki férjhezmenetele előtt a chiosi Giustinianiak házában szolgált. Eredeti neve tehát: Giacomo da Chio. A Palaeologus nevet a XVI. század 40–50-es éveiben olaszországi tanulmányai idején vehette fel.

Az egykori domokosrendi szerzetes hamar összeütközésbe került a római katolikus egyhazzal, s ettől kezdve az üldöztetés, perek, börtönök, szökések kísérik életútját, amíg 1585. márc. 23-án a Torro di Nona római börtönben — San Giovanni Decollato konfraternitás krónikásának tudósítása alapján — a „feje porba hullott”.

Eletének legmozgalmasabb időszakára Szczucki szerint az 1571–1581 közötti esztendőket, amikor szorosan együttműködött a lengyel, de különösen az erdélyi unitáriusokkal. Kapcsolata velünk nemcsak az első Erdélybe jövetelével (1572. február) kezdődik, hanem azzal a levéllel, amelyet Dávid Ferenc 1570. nov. 29-én írt Palaeologusnak. Erdemes idéznünk a lengyel kutató erre vonatkozó megállapítását: „Ennek a levélnek a tartalma, mely az »istenigazság« erdélyi terjedésének a bizonyítéka [Dávid nem rejti véka alá ebben az írásában nonadortantizmusát] arra mutat, hogy a levelező felek már régóta bensőséges kapcsolatban állanak.”

Palaeologus nem annyira a gyakorlat, mint az elmélet embere volt. Erre utal Szczucki is, amidőn állítja, hogy bár „intellektuális lendület” dolgában, de nem mernék állítani, hogy a „tehetség dolgában” felülmúlta volna Dávidot, az „egyházi élet gyakorlati ismeretében és szervezési tapasztalatokban messze elmaradt mögötte”.

Dávid Ferenc védelmét szolgáló *Defensio Francisci Davidis in negotio de non invocando Jesu Christo in precibus* c. könyv magvát a Palaeologustól származó „Confutatio verra et solida iudicii ecclesiarum Polonicarum de causa Francisci Davidis” c. tanulmánya képezi, amelyben védelembe veszi az elhunyt jóbarát teológiai felfogását, és bírálja a lengyel zsinat határozatát, valamint a nyilatkozatot aláíró vezetőket.

Palaeologus teológiáját abból az időszakból származó munkái alapján ismerhetjük meg, amikor szoros kapcsolatban állott az erdélyi unitárius mozgalommal. Írói hagyatékának is ez a legtermékenyebb része. Szczucki ismételtén állítja, hogy Palaeologust nem érdeklí teológiai eszméinek emberközelsége, ő az elmélet embere marad. Ezt igazolja a *Catechesis Christiana* c. műve is, amelyet népszerű célja ellenére, csak a teológusok, tanult emberek tudtak megérteni. Teológiai felfogásának központi gondolata az „Unió”, a „három nép”: zsidók, keresztények és mohamedánok egyesítése. A tervezett unió alapját az unitárius hitvallás alkotná. Konceptiója nem eredeti, hangot kapott az nemcsak a radikális reformáció képviselőinél, de a firenzei platonikusok, vagy Erasmus „primitíviztikus” felfogásában is. Palaeologus azonban ezt a nézetet központi jelentőségűvé emeli. A Hogyan? kérdésre a *Disputatio scholastica* c. művében utópisztikus módon felel.

A szentháromsággal szemben a teremtő és gondviselő Isten egységét állítja. Nagy figyelmet fordít teológiájában az emberre, Jézusra, az üdvözülésre és a Törvényre.

Palaeologus az Ó- és Újszövetség kapcsolatának kérdésével is foglalkozott. A „konkordisztikus“ megoldásban az Ószövetség kapja az elsődleges jelentőséget, mivel szerinte a hit minden életfontosságú igazságot az Ószövetségből merít. Ha nézetét összevetjük Dávid Ferenc biblicizmusával (Dr. Erdő János: Dávid Ferenc biblicizmusa. KerMagy 85. évf. [1979.] 128.), akkor a Biblia értelmezése és teológiai felfogásuk közötti határvonalat nem is olyan nehéz meghúzni.

Etikája, bár bizonyos mértékben különbözik a „Hegyi Beszéd“ tanításától, mégis Jézus világa felé vezet. Az egyén és közösség viszonyát az egymásra utaltságban fogja fel. A családról való felfogása hagyománytiszteletről tanuskodik.

2. Christian Francken (olykor Franke vagy Francke) nem kis hatást gyakorolt a XVI. századi vallásos gondolkodásra. Az egykoron lutheránns polgári család sarjának jezsuita, ismét protestáns, majd radikális szemlélete nem ismeretlen az erdélyi unitarizmus történetében.

A „Breve colloquium jesuiticum“ c. műve az ember természet szerinti szolgálásáról és szabadságáról, amely az antikatolikus s főleg az antijezsuita polemika kívánalmához igazodott, életének eszmei forrongását indítja el, amely a római inkvizíció foglyaként a börtönben ér véget.

Filozófiai szempontból Szczucki nem emeli Franckent a reneszánsz filozófia történetének ugyanazon magaslatára, mint Pietro Pomponazzit, de egy „tanulványtöbbség“ a vallási radikalizmus megvilágítására és a filozófiatörténet számára. Közismert, hogy a kolozsvári unitárius kollégiumban 1585 közepén a filozófiai lektori tisztet vette át. Kapcsolatban állott Gerendi Jánossal is, de nem osztotta annak szombatoss nézeteit.

A kétféle igazság elméletét — vallási és filozófiai — képviselő Francken végül is felfogásának áldozata lett. Szellemi öröksége helyének kijelölése a radikális reformációban — megoldásra váró feladat.

Francken eszmevilága remélhetőleg még tisztábban fog előttünk állni a *Disputatio inter theologum et philosophum* c. munkája alapján, (Keserű Bálint fedezte fel, kiadása folyamatban van), melyet Szczucki még nem ismert.

Mindkét tanulmány ahhoz a felismeréshez vezet, hogy az erdélyi dávidferenci reformáció nem volt elszigetelt, csak Erdélyre korlátozódó jelenség, de nem volt „nemzetközi import“ sem. Egyet értünk Szczucki állításával, hogy „a szervezett unitárius egyházak a cselekvés olyan lehetőségeit adták meg ezeknek az embereknek, amilyenekről saját környezetükben még álmodni sem mertek“.

Megjegyezni kívánjuk, hogy a könyv olvasása közben zavarólag hat az „eretnek“ szó használata. A szerző magyarázata, hogy eretnekek azok, akik a „hitvallással formalizált vallásos élet keretein kívül helyezkedtek el“ — nem kielégítő, és a hagyományos teológiai diszkrimináció szellemét sugallja. A munka tudományos igényessége inkább az „eretnek“ szó mellőzését kívánná.

Szczucki munkája gazdag levéltári és bibliográfiai anyagával alapvető értéket jelent a radikális reformáció történetét kutatók számára.

A Palaeologusról szóló lengyel részt Varsányi István, a Franckenről szóló német részt Schulek Tibor fordította. A fordítást ellenőrizte Pirnát Antal. A könyv megjelenését Klaniczay Tibor és Pirnát Antal kezdeményezése tette lehetővé.

Rezi Elek

Sütő András: *Évek — hazajáró lelkek*. Cikkek, naplójegyzetek (1953—1978). Kriterion könyvkiadó, Bukarest 1980. 241 l.

Az író huszonöt esztendő cikkeiből, naplójegyzeteiből válogatott össze olyan írásokat, melyek az olvasó érdeklődését ma is felkeltik. Könyve — az író szavai szerint — „híradás egyről és másról, ami megesett velünk, önvizsgálat, egy valamikori fiatal író útkereséseinek dokumentuma, vallomás élő és már elköltözött kortársokról, hajdani viták írásos tükröcserepeinek foglalata“. Nevezhetjük önarcképnek, melyben nyomon követhetjük Sütő András írói alakulásának útját, de egyben a romániai magyar irodalom fejlődési vonalát is. Megismerjük belőle, hogy az idők folyamán miről és minek érdekében kellett szót emelnie az írónak.

Sütő András meggyőződése, hogy vállalnunk kell itt és most a felelősségből és kötelességből ránk eső részt. Vallja, hogy hivatásunkat csak abban a közösségben tölthetjük be, amelyből vétettünk. Ott kell élnünk, alkotnunk, ahová beleszülettünk. Nem hisz a sehova sem tartozás gyökértelenségének értelmében, és elítéli azokat, akik „a társadalmi és nemzeti közöny csigaházaiban” húzódnak meg.

A cikkekben és naplójegyzetekben átfénylik az író szülőföld iránti ragaszkodása, az anyanyelv fölötti vigyázó virrasztás. Ha külföldre utazott, lelkének felét akkor is itthon hagyta. Akkor is hazagondolt, amikor Vapcarov bolgár költő utolsó versét olvasta:

„A vihar majd újra összehoz veled / népem, mert szeretted és szerettelek.”

Nagy Imre festőről így emlékezik: „Egy Rotschild ajánlotta: maradjon Londonban, amely dollárt és világhírnevet ígér neki. „Örömet maradnék... —, de otthon Erdélyben, Zsögödön sürgős immár a szénacsinálás“... „Édesanyám is vár“ — mondta Imre bácsi.”

Apáczai Csere Jánosról ezt írja: „A siker és a polgári jólét, a gondtalanság kecsgettette. Utrecht hívta: lenne rektora, hájas díszpolgára, s maradjon itthoni véreinek távolba szakadt emléke. Hazajött mégis az első magyar Enciklopédiával.”

A szülőföldről vallja: „...Amikor mindenütt elfelejtettek: a szülőföldnek még mindig akad mondandója rólunk. Ha csak sóhajnyi vélekedés is. Lám, ez az ember földarabolta bölcsőjét, apró piros bárkákat készített belőle az utána jövőknek. Fagyott sóhalmokon, szikes földön ringanak, s a párnájuk alól Édes-anyanyelv szavai kandikálnak a jövő felé... A szülőföldön túl a legnagyobbaknak is ritkán akad pihenő és megtartó helyük a világban. Szomorúságos látvány a Didergők Gyülekezete. Zúzmarás szempilla, jégcsapos tekintet a közöny és a kegyetlen tülekedés színterein. Akik önnön gyökereiket vagdoszták el a hűtelenség fejszéivel, a Nirvána bolyongó lelkeiként keresik szüntelen magukban a szülőföldet.”

Anyanyelvünkről mondja: „Hajnaltalan történelmi virrasztások pirosszemű posztonkája. Senki nem látta őt a bölcsőben, de csecsemőarcát bárki felidézheti magának, ha lehajol egy cseppet. Nem a földig, nem az alázatig. Hanem ahol egy gyermeki tudat szintjén kezdenek a szavak nyiladozni. Induljatok el vele az anyanyelv ösvényein, és meglátjátok a bölcsőt, amelyért a Kőrösi Csoma Sándorok hasztalan keltek nagy vándorútra.

Akik a hiúságok vásárterein kiléptek önmagukból, egyedül a gyermekkel jutnak vissza az egyetlen lehetséges otthon égtáji alá. Mit csináltál a rád bízott talentumokkal? Nincs más számonkérés, csak gyermekeink tekintetében.”

Az író egy alkotó élet tapasztalatait írta meg. Megnyilatkozásaiban saját világát szembesítette eszményeivel. Ennek eredményét így summázza: Az ember mindent elveszíthet, de megsemmisíteni erkölcsi mivoltában csak akkor lehet, ha az emberi méltóság érzetének utolsó szikráját is kiölik belőle. Hivatásunk nem lehet más, mint a minőségi ugrás az ősembertől a teremtés koronájának is nevezett emberig. Egyszóval humánus — ez az egyetlen és legfőbb indítéka Sütő András írásainak. A közösség is ezt várja írástudóitól. *Évek — hazajáró lelkek* c. könyv jogsosan számíthat olvasóinak fokozódó érdeklődésére.

Kedei Mózes

SEMANĂTORUL CREȘTIN

Revista Bisericii Unitariene din R. S. România

Anul 87

Nr. 1

1981

CLUJ-NAPOCA

CUPRINSUL

Dr. Lajos Kovács	
Cuvînt de salut în Ajunul Anului Nou	3
Dare de seamă privind activitățile de un an ale Episcopului	4

STUDII

Elemér Lakó	
Manuscrisele bibliotecii Colegiului Unitarian din Cluj, aflătoare în biblioteca Academiei din Cluj-Napoca	15
Albert Márkos	
Pe motivul anului Bartók	35
István Lakatos	
Întîlnirile mele cu Bartók Béla	40
Zoltán Kisgyörgy	
Datele istorice unitariene din anexele ulterioare întocmite pentru ediția a II-a a Descrierii regiunii secuilor, scrisă de Balázs Orbán	48

LUCRĂRI OMILETICE

Dr. Lajos Kovács	
„Vorbește Domnul meu, căci robul Tău ascultă“	52
József Báró	
Trebuie să ne renaștem	55
András Pataki	
Să căutați mîntuirea	57
István Miklós	
„V-am dat exemplu“	59
Dezső Fülöp	
Îndatoririle noastre față de slujire	61
Dezső Kiss	
Pilda noastră demnă de urmat	62
Dr. József Ferencz	
Amintirea lui Bartók Béla	62
Dr. Dénes Szász	
Schîțe de predici	64
VIAȚA BISERICEAȘCA ȘI ȘTIRI	70
RECENZII	74

CHRISTIAN SOWER

Journal of the Unitarian Church in R. S. România

Volume 87

1981

Number 1

CLUJ-NAPOCA

CONTENTS

Message on New Year's Day, L. Kovács	3
Account about the bishop's one year's activity, L. Kovács	4

STUDIES

The manuscripts of the library of the Unitarian College at Cluj, in the library of the Academy from Cluj-Napoca, E. Lakó	15
In connexion with the Bartók Year, A. Márkos	35
My meetings with Béla Bartók, J. Lakatos	40
Unitarian church history data in the additions written to the second edition of Balázs Orbán's work: Description of the Széklerland, Z. Kisgyörgy	48

SERMONS

„Speak: for thy servant heareth“, L. Kovács	52
The necessity of rebirth, J. Báró	55
Search for salvation, A. Pataki	57
„I have given example to you“, I. Miklós	59
Engagement for service, D. Fülöp	61
Our model worthy of imitation, D. Kiss	62
The memory of Béla Bartók, J. Ferencz	62
Sermon sketches, D. Szász	64
CHURCH LIFE — NEWS	70
BOOK REVIEWS	74

Redacție — Editorial Office

3400 Cluj-Napoca, B-dul Lenin nr. 9. R. S. România, Tel. 146—09

I. P. Cluj, Municipiul Cluj-Napoca, c-dă nr. 3054—1981

